

1.10. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ ТА ПЕРЕКЛАДАЧА

СТРУКТУРА ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ТА МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ЇЇ ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ

Маріанна КНЯЗЯН (Одеса, Україна)

У статті розглядається проблема формування інформаційно-технологічної компетентності майбутнього перекладача. Представлено компоненти інформаційно-технологічної компетентності. Розкрито ключові компетентності студентів.

In the article the problem of forming of informational-technological competence of future translator is found out. The components of informational-technological competence are exposed. The basic competences of students are considered.

Одним з принципово важливих завдань вищої освіти є підвищення рівня професійної підготовки фахівців. Активізація міжнародних відносин України актуалізує таке важливе питання, як формування загальної культури, ерудиції, компетентностей особистості майбутнього перекладача. Розв'язання цієї проблеми пов'язане з такими важливими науковими завданнями, як забезпечення ефективності функціонування системи вищої освіти України в контексті Болонського освітнього простору, впровадження європейських стандартів оцінки якості підготовки бакалаврів та магістрів, підвищення конкурентоспроможності й мобільності майбутніх фахівців.

Аналіз найостанніших публікацій (О.Овчарук, О.Пометун, О.Савченко, А.Хуторський, М.Чошанов) свідчить, що питання професійного формування перекладачів розглядається крізь призму компетентнісної парадигми. Так, науковцями досліджується система компетентностей учнів (О.Овчарук, О.Пометун, О.Савченко), сутність, структура та диференціація понять „компетенція” й „компетентність” (А.Хуторський, М.Чошанов), засоби формування різних видів компетентностей (соціально-професійної (І.Зимня), соціокультурної (Т.Колодько), соціально-психологічної (Л.Лепіхова), професійної (А.Маркова, Г.Мельниченко). Втім, сутність, структура та методи розвитку інформаційно-технологічної компетентності майбутніх перекладачів залишається поза увагою науковців. Метою нашої статті є розкрити сутність окресленого феномена та методичні аспекти його формування у студентів.

На основі вивчення наукових позицій О.Овчарук, О.Пометун, О.Савченко, А.Хуторського, М.Чошанова, експертів ОЕСР можемо представити загальний перелік компетентностей, що розглядаються у педагогічній науці як цілі загальноосвітньої та професійної підготовки майбутнього фахівця: науково-пізнавальна, саморозвитку, професійна, комунікативна, полікультурна, соціальна, інформаційно-технологічна.

Оскільки в педагогічній літературі одним з найбільш дискусійних залишається питання стосовно розмежування понять „компетенція” і „компетентність”, цілком слушним видається наукова позиція А.Хуторського, який досліджує проблеми формування ключових освітніх компетенцій та пропонує розглядати сутність останньої як „відчуженої, наперед заданої соціальної вимоги (норми) до освітньої підготовки учня, необхідної для його якісної продуктивної діяльності в певній сфері” [6: 111]. Отже, компетенція - це вимога, зовнішня по відношенню до учня. Поряд з цим, компетентність розкривається науковцем як внутрішня якість учня; це є „володіння... учнем відповідною компетенцією, що включає його особистісне ставлення до неї та предмета діяльності. Компетентність – особистісна якість (сукупність якостей), що вже склалася...” [6: 112].

М.Чошанов, розкриваючи структуру поняття „компетентність”, підкреслює першочерговість визначення таких її складових, як мобільність знання (не лише досконале володіння певною інформацією, а також готовність до її актуалізації та використання при

вирішенні проблем), гнучкість методу (застосування оптимального методу розв'язання проблеми), критичність мислення (аргументований вибір найбільш ефективного засобу вирішення проблеми).

Проведене нами дослідження різних наукових позицій з проблем визначення та побудови того чи іншого виду компетентностей фахівця (етнокультурної (О.Гуренко), комунікативної (Н.Завіниченко), соціально-професійної (І.Зимня), соціокультурної (Т.Колодько), соціально-психологічної (Л.Лепіхова), психолого-педагогічної (М.Лук'янова), професійної (А.Маркова, Г.Мельниченко), соціальної (А.Мудрик), прогностичної (А.Присяжна) тощо) дозволяє окреслити структурні компоненти такого феномена, як „компетентність”:

- гностичний компонент, який передбачає володіння певною сукупністю знань, що актуалізуються у професійній діяльності в межах тієї чи іншої компетентності;
- інформаційно-опанувальний, який виявляється у вміннях накопичувати, обробляти та втілювати відповідно до власної концепції всю необхідну інформацію;
- процесуальний компонент, що містить вміння практичної реалізації свого задуму, ідеї, проекту, упровадження авторських технологій, розв'язання професійних задач, самовтілення у продукт своєї праці;
- інтерактивний компонент, що спрямований на встановлення позитивної соціальної взаємодії з метою вирішення професійних завдань;
- особистісний, який орієнтований на оволодіння та виявлення у професійній діяльності соціально доцільних норм, цінностей, мотивів.

Чітка логічна організація компонентів ключових компетентностей є представленою у визначенні, запропонованому експертами програми DeSeCo („Визначення та відбір компетентностей: теоретичні та концептуальні засади”): компетентність є „здатність успішно відповідати на індивідуальні та соціальні потреби, діяти та виконувати поставлені завдання. Кожна компетентність побудована на комбінації (поєднанні) взаємовідповідних пізнавальних відношень та практичних навичок, цінностей, емоцій, поведінкових компонентів, знань та вмінь, всього того, що можна мобілізувати для активної дії” [9: 6]. Здійснивши структурування означених елементів, науковцями була отримана така схема цього феномена: знання; пізнавальні вміння і навички; практичні вміння і навички; ставлення; емоції; цінності та етичні норми; мотивація. З огляду на цілісність та системність означеного підходу, його спроможність охопити у структурі компетентності всі необхідні та достатні грані особистісного та професійного самовиявлення фахівця у сучасній інформаційній цивілізації, характерними рисами якої є полікультурність, поліетнічність та багатомовність, ми у запропонованій концепції компонентно-структурного складу компетентності дотримаємося саме цього підходу.

Отже, на основі дослідження вітчизняного та зарубіжного досвіду побудови метасистеми компетентностей майбутнього фахівця та мікросистеми внутрішніх компонентів кожної компетентності ми розглядаємо подані нижче положення як вихідні для побудови моделі майбутнього спеціаліста – перекладача:

- ключовими компетентностями виступають науково-пізнавальна, професійна, комунікативна, полікультурна, соціальна, інформаційно-технологічна та компетентність саморозвитку;
- структуру кожної з означених компетентностей представлено такими компонентами, як мотивація; цінності та етичні норми; ставлення; емоції; знання; пізнавальні вміння і навички; практичні вміння і навички.

Важливою складовою загальної культури сучасного перекладача є володіння ним новітніми інформаційними технологіями, у зв'язку з чим така компетентність, як інформаційно-технологічна, набуває першорядного значення. Саме ця компетентність розширює можливості майбутнього перекладача в просторі різних діяльностей, відкриває йому доступ до найсучасніших моделей ефективної практики.

У педагогічних джерелах (О.Матвієнко) інформаційно-технологічна компетентність висвітлюється як інтегрована здатність людини, що ґрунтується на особистісному гуманістичному підході до процесів інформатизації суспільства. Ця компетентність

передбачає внутрішнє оперування інтелектуальними та технологічними вміннями інформаційної взаємодії, та проявляється вона в освоєнні інформаційного простору суспільства з використанням нових інформаційних технологій.

На наш погляд, такі елементи системи „інтерактивне використання засобів” (за класифікацією ключових компетентностей експертів ОЕСР), як знання та вміння застосовувати нові технології й здатність доцільно використовувати ідеальні та матеріальні засоби, можуть бути віднесені до структури інформаційно-технологічної компетентності.

Аналіз наукових підходів, що склались у вітчизняній та зарубіжній педагогічній практиці (С.Данільчук, П.Ертмер, О.Матвієнко, Д.Шанк, М.Шерман) щодо такого компонента інформаційно-технологічної компетентності, як „знання”, надає нам можливість визначити два його аспекти:

- інформаційно-глобалізаційний, що концентрує уявлення про специфіку розгортання світового інформаційного простору, глобальні системи інформаційних комунікацій, інформаційні аспекти взаємовідносин особистості та суспільства, державну інформаційну політику;

- інформаційно-індивідуальний, який зосереджує знання про комп’ютерну техніку, новітні інформаційні технології, програмне забезпечення, інформаційні ресурси, інформаційні канали як засобів активізації пізнавальної діяльності.

У свою чергу, пізнавальні вміння та навички охоплюють такі ключові з них, як використання глобальної інформаційної мережі Інтернет для пошуку необхідної інформації з різноманітних електронних джерел з її наступним критичним осмисленням; аналізом інформаційної насиченості та цінності її окремих компонентів; синтезом; конструюванням ефективної аргументації; побудовою за її допомогою творчих проєктів.

До практичних умінь відносяться вміння впровадження інноваційних моделей задля розв’язання конкретних професійних задач; розроблення електронних засобів перекладу, певних схем, денотатних графів; побудови концептуальних конструктів тексту; участь в електронних наукових конференціях у режимі он-лайн тощо. Отже, це є синтезовані вміння, що передбачають вільне володіння комп’ютерною технікою, її програмним забезпеченням та комунікаційними технологіями.

На сучасному етапі розвитку інформаційної цивілізації як ніколи постала актуальність проблеми гуманізації глобальної інформаційної системи, оскільки виникає можливість негативного впливу технократичного мислення, позбавленого, як підкреслюють науковці (О.Данільчук, Г.Сагач), моральних імперативів, мудрості, совісті, людської гідності. Саме тому, духовно-ціннісне ядро (ставлення, цінності, мотивація) інформаційно-технологічної компетентності покликане діяти як захисний шар від руйнівного впливу інформаційної антикультури.

У науковій думці (О.Матвієнко) склався підхід, відповідно до якого цінності та етичні норми у структурі інформаційно-технологічної компетентності є пов’язаними із забезпеченням безпеки та прав людини, її інтелектуальної власності, невтручанням в її приватне життя. Одним з головних ціннісних орієнтирів цієї компетентності, на наш погляд, є забезпечення „інформаційної екології”, яка передбачає дотримання норм людського співіснування, спілкування, етики, культури в інформаційному просторі.

Оскільки студенти використовують інформаційно-технічні засоби з метою репродукції та продукції інформації, дистанційного навчання, спілкування з компетентними особами стосовно наукових проблем, над якими вони працюють, - відповідно до цього, емоціями, що входять до структури інформаційно-технологічної компетентності, виступають гностичні та комунікативні.

Принципово важливими ознаками інформаційно-технологічної компетентності, що характеризують її як ключову, виступають:

- сприяння доступу фахівця до електронних носіїв інформації, озброєння його сучасними технологіями вирішення проблем на рівні концептуалізації, проєктування та втілення найбільш ефективних варіантів розв’язання задач;

- можливість застосування знань та вмінь, що входять до структури цієї компетентності та які визначають інноваційну культуру особистості, в будь-якій сфері життєдіяльності майбутнього перекладача;

- активізація аналітичного, критичного, рефлексивного мислення (при аналізі інформації) у конструюванні власних варіантів перекладу тексту, розвиток духовної, інтелектуальної, емоційно-мотиваційної сфер особистості через забезпечення доступу до найновітніших досягнень світової культури, а також активізація розвитку інших ключових компетентностей шляхом залучення студента до прогресивних надбань філологічної науки, представлених на електронних носіях, у мережі Інтернет тощо.

Отже, відповідно до структури інформаційно-технологічної компетентності маємо змогу представити такі провідні методичні аспекти її формування у майбутніх перекладачів: розвиток мотивації студентів (інтересу до науково-технічної, науково-гуманітарної інформації, прагнень до співучасті в електронних творчих проектах, дистанційного навчання), виховання ціннісних орієнтацій, етичних норм (взаємоповаги, морально-духовної безпеки, прагнень до збагачення внутрішнього світу іншої людини як „споживача” інформації), бажання забезпечувати „інформаційну екологію” в суспільстві. Принципового значення набуває забезпечення високого рівня оволодіння студентами знаннями як інформаційно-глобалізаційного аспекту (про системи світових інформаційних комунікацій та державну політику у цій сфері), так й інформаційно-індивідуального аспекту (про комп’ютерну техніку, новітні інформаційні технології, програмне забезпечення). Ті методичні прийоми, котрі пропонуються майбутнім перекладачам (наприклад, підготовка портфоліо, участь у проектах, виконання творчих завдань), мають прицільно впливати на розвиток пізнавальних умінь і навичок (пошук інформації з різноманітних електронних джерел з її наступним критичним осмисленням, аналізом інформаційної насиченості та цінності її окремих компонентів), а також практичних умінь (володіння комп’ютерною технікою, її програмним забезпеченням, участь та самостійне проведення електронних наукових конференцій тощо).

Перспективи дослідження цієї проблеми полягають у висвітленні структури, функцій та методів формування комунікативної, соціальної, полікультурної компетентностей майбутніх перекладачів.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Данильчук Е.В. Методологические предпосылки и существенные характеристики информационной культуры педагога // Педагогика. – 2003. – № 1. – С. 65-73.
2. Зимняя И.А. Общая культура и социально-профессиональная компетентность человека // Высшее образование сегодня. – 2005. – № 11. – С. 14-20.
3. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики: Колективна монографія / Колектив авторів: Бібік Н.М., Вашенко Л.С., Локшина О.І., Овчарук О.В., Паращенко Л.І., Пометун О.І., Савченко О.Я., Трубачева С.Е. / Під заг. ред. О.В.Овчарук. – К.: „К.І.С.”, 2004. - 112 с.
4. Лепіхова Л.А. Соціально-психологічна компетентність у цілеспрямованій поведінці особистості // Практична психологія та соціальна робота. – 2005. – № 3. – С. 65-69.
5. Матвієнко О. Ціннісно-прагматичні контексти інформаційної культури особистості // Рідна школа. – 2004. – № 10. – С. 13-15.
6. Хуторской А.В. Дидактическая эвристика. Теория и технология креативного обучения. – М.: Изд-во МГУ, 2003. – 416 с.
7. Чошанов М.А. Дидактическое конструирование гибкой технологии обучения // Педагогика. – 1997. – № 2. – С. 21-29.
8. Шерман М.І. Особливості сприйняття текстової інформації в електронних засобах подання навчального матеріалу // Нові технології навчання. Наук.-метод. зб. – К.: Наук. метод. центр вищої освіти, 2003. – Вип. 35. – С. 234-242.
9. Definition and Selection of Competencies. Theoretical and Conceptual Foundations (DESECO). Strategy Paper on Key Competencies. An Overarching Frame of Reference for an Assessment and Research Program – OECD (Draft) // www.kaapeli.fi/~vsv/eaee/policy/b/DeSeCo.doc.
10. Shunk D.H., Ertmer P.A. Self-Regulatory Processes During Computer Skill Acquisition: Goal and Self-Evaluative Influences // Journal of Education Psychology. Washington, DC: APA. – 1999. – Vol. 91. – № 2. – P. 251-260.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Маріанна Князян – професор кафедри французької філології Одеського національного університету імені І.І.Мечникова.
Наукові інтереси: методика професійної освіти.